

УДК 801.316.4: 806

Попович Р.Г., канд. філол. н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СЛОВОТВІРНА НОМІНАЦІЯ В ІСПАНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглядається термінотворення у сфері іспанської водогосподарської лексики. В ономазіологічному аспекті аналізуються похідні (суфіксальні) терміни.

Ключові слова: термін, номінація, ономазіологічна база, ономазіологічна оцінка, мотивація.

The term formation in the field of spanish water management lexic is under the consideration. Suffical terms in onomasyological aspect are analyzed.

Keywords: term, nomination, onomasyological base, onomasyological indication, motivation.

Рассматривается терминообразование в сфере испанской водохозяйственной лексики. В ономазиологическом аспекте анализируются производные (суффиксальные) термины.

Ключевые слова: термин, номинация, ономазиологический базис, ономазиологический признак, мотивация.

Одним з найменш вивчених розділів в іспанській лінгвістиці є діастратні різновидності мови, до яких належить термінологія [1, С. 4].

У низці існуючих робіт з даної тематики описуються переважно структурні особливості членів тієї чи іншої терміносистеми, в той час як їх семантичні аспекти, до яких відноситься явище номінації, залишаються поза увагою.

До традиційних способів номінації в іспанській водогосподарській лексиці, яка виступає об'єктом нашого дослідження, відноситься словотворення. Його результатами є похідні терміни, тобто нові номінативні одиниці зі статусом слова, створені на базі інших знаків (як термінів, так і нетермінів) при допомозі певної формальної операції¹ для вираження наукових понять даної предметної області. Наприклад: *tomadero* – відвід трубопроводу, *desnivel* – різниця рівнів, *aniego* – затоплення, *limpiadrenes* – дренаочисна машина, *HR* (*humedad relativa*) – відносна вологість. Вибір тієї чи іншої операції визнача-

¹ Таке визначення похідного терміна впливає з широкого розуміння похідності у сучасному мовознавстві [4, С. 5]. В іспаністиці переважають інші трактування цього поняття [див. 5, С. 16-17; 6, С. 277]

ється як смисловим задумом акту термінотворення, так і структурними особливостями іспанської мови.

У досліджуваній нами термінології словотвірна номінація представлена, насамперед, суфіксальними утвореннями, які й аналізуються в даній статті.

Формування суфіксального терміна відбувається за правилами створення ономасіологічних структур, в яких традиційно виділяються ономасіологічна база /ОБ/, що вводить означуване в певний поняттєвий клас, і диференціююча це означуване ономасіологічна ознака /ОО/, а в сучасній теорії номінації підкреслюється необхідність виділення і третього елементу – ономасіологічної зв'язки або релятора, що конкретизує тип зв'язки між базою та ознакою [2, С.79].

Аналіз відібраних суфіксальних термінів показує, що в більшості з них у ролі ОБ виступає словотвірний формант (суфікс ОО репрезентується твірною основою, а релятор не знаходить у структурі таких термінологічних одиниць формального вираження:

Функції базового терміноелементу при позначенні предметних водогосподарських понять найчастіше виконують словотвірні (денотативні) суфікси – *-dor/-dora*, *-dero/-dera*: *desarenador* – пісколовка, *pelfiladora* – профілювальна машина, *atajadero* – відвідна дамба, *regadera* – 1) дощувальний апарат, 2) зрошувальний канал.

Менш активними є форманти *-ero/-era*, *-ería*, *-ado*: *aguacero* – злива, *regüera* – зрошувальний канал, *cañería* – трубопровід, *zampeado* – свайний ростверк.

У небагатьох випадках використання при прямій термінологічній номінації оціночних (конотативних) суфіксів відбувається їх перехід у розряд денотативних. Такі форманти в одних випадках представляють ОБ, в інших виступають у функції, подібній до функції префікса або означувального компонента в терміні-словосполученні, тобто, виконують роль ОО, пор.: *albercón* – резервуар (від *alberca* – штучна водойма), *regatón* – дощувальна насадка (від *regata* – поливна борозна), *arietazo* – гідравлічний таран (від *ariete* – удар), *canalón* – лоток (від *canal* – канал), *aguallita* – найнижчий рівень води (від *agua* – вода).

Репрезентуючи категорійну сему концептуальної структури терміна, базовий терміоелемент суфіксального найменування вказує на приналежність наукового поняття до тієї чи іншої категорії: осіб (*anegador* – поливальник, *desecador* – осушувач, *fontanero* – водопровідник); споруд (*aliviadero* – водозлив, *alcantarrillado* – каналізація, *derramadero* – водобій); механізмів (*aspersador* – дощувальний апарат, *ataludadora* – профілювальник відкосів, *surcador* – бороздильна машина); пристроїв (*voladero* – регулятор рівня води, *aerador* – аератор, *partidor* – водорозподільовач); приладів (*flotador* – водомір, *evaporador* – евапориметр, *aforador* – витратомір) та інших. Це є одночасно актом класифікації, відображення класифікаційних (гіперо-гіпонімічних) зв'язків понять даної галузі, які лежать в основі внутрішньої системності термінів даного термінополя.

Проте, як видно з вищенаведених прикладів, у категорійно-співвіднесених найменувань не завжди співпадає суфіксальне оформлення, що є наслідком як ізофункціональності формантів (здатності різних суфіксів приєднуватись до однієї й тієї ж або до різних основ для вираження однакової категорійної ознаки), так і їх поліфункціональності (можливості одного й того ж суфікса приєднуватись до однієї й тієї ж або до різних основ для вираження різних категорійних ознак).

У досліджуваному матеріалі ізофункціональними виступають форманти: *-dor/-ante* – у термінах, які називають осіб (*regador*, *regante* – поливальник), *-dor/-dero* – при номінації, споруд, пристроїв (*vertedor*, *vertedero* – водозлив), *-dor/-dora* – у найменуваннях машин, механізмів (*zanjador*, *zanjadora* – кана-вокопач).

Властивість поліфункціональності найбільш характерна для суфікса *-dor*, який вживається при номінації предметних водогосподарських понять різних категорій: *desecador* – 1)осушувач (особа), 2) осушувальний канал (споруда); *degasificador* – дегазатор (пристрій); *muestreador* – пробовідбірник (прилад); *nivelador* – вирівнювач (знаряддя); *surtidor* – насадка (деталь); *diqueador* – насипач валиків (механізм).

Явище полі- та ізофункціональності сприяє тому, що одна й та ж онемасіологічна структура може бути репрезентована різними термінотвірними структурами, в той час як різні онемасіологічні структури знаходять однотипне вирішення на рівні структур термінотвірних.

Разом з тим, орієнтація суфіксальних терміоелементів на категоризацію і таксономіку означуваного зумовлює їх диференціацію і спеціалізацію на виконання певних номінативних завдань, що сприяє узгодженню внутрішньої (поняттєвої) та зовнішньої (дериваційної) системностей термінологічних одиниць.

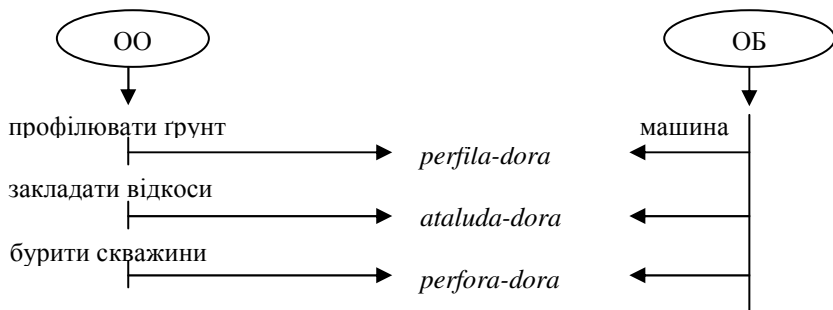
Так, терміни, оформлені суфіксом *-dor* і створені на базі спільної мотивуючої основи, можуть означати як осіб за їх професійною діяльністю, так і неживі предмети (машини, споруди, інструменти), без будь-яких формальних

уточнювачів, пор: – *regador* – 1) поливальник, 2) зрошувальний канал, *drenador* – 1) осушувач, 2) дренажна машина. Але з метою досягнення точності і однозначності термінів семантична диференціація досягається в подібних випадках як створенням синонімічних словосполучень та складних найменувань з терміноелементами, що вказують на віднесеність поняття до тієї чи іншої категорії (пор. *operario-regador*, *canal de riego*, *tubo de riego*), так і закріпленням суфікса *-dor* за найменуваннями осіб за їх професією. При позначенні ж машин, механізмів надається перевага суфіксам *-dora*, *-dera*, а при номінації споруд, установок домінує суфікс *-dero*. Ріст активності окремих формантів при вираженні певних наукових понять свідчить про тенденцію до їх спеціалізації в межах даного термінополя.

Якщо при аналізі іспанських похідних термінів дослідники в тій чи іншій мірі торкаються питання семантики суфіксальних терміноелементів, то друга частина афіксального найменування – його основа в такому плані не розглядається [див. 3, 4, 5].²

Означальний компонент ономазіологічної структури в більшості суфіксальних термінів репрезентується мотивуючою основою, тому її вибір в акті номінації співвідноситься з вибором ознаки найменування.

Орієнтація мотивуючої основи на передачу більш конкретної (в порівнянні з базовим терміноелементом) семантики, вказування нею на індивідуальну характеристику спеціального поняття, яка відрізняє його від інших понять даної категорії, дає можливість говорити про ступінчастість мотивації, здійснюваної елементами суфіксального терміна (див. схему).

Важливо підкреслити також, що вибір індивідуальної характеристики в процесі термінологічної номінації є результатом логічного зв'язування спеціального об'єкта, що іменується, з іншим, уже названим. Це є відображенням певних концептуальних зв'язків, які існують між співвіднесеними в номінативному акті поняттями і входять у концептуальні структури відповідних цим поняттям термінів [7, С. 24].

² Спроби семантичного аналізу похідних одиниць при дослідженні іспанської загальновоживаної лексики [див. 10].

Аналіз найменувань предметних понять в іспанській водогосподарській лексиці дає можливість розподілити їх на три групи, залежно від типу їх ОО.

У рамках першої (найбільш численної) групи знаходяться похідні одиниці, в основі яких лежить функціональна ознака, що співвідноситься з семою "виконувана дія, призначення" – в концептуальній структурі терміна. Це детермінує вибір мотивуючої одиниці, в ролі якої виступає дієслово з відповідною семантикою: *aforar* (вимірювати витрати води) – *aforador* (водомір), *decantar* (відстоювати) – *decantador* (відстійник).

Переважають в термінології номінації, які базуються на функції об'єкту, визначається тим, що такі найменування виражають внутрішню сутність об'єкту і є найбільш інформативними [8, С. 277].

Крім того, формування терміна на базі подібної ознаки сприяє об'єктивації суттєвих імплікаційних зв'язків між науковими поняттями. Так, кореляції типу: *regar* → *regador*, *regar* → *reguera*, *regar* → *regadora* – відображають реальні відносини понять даної предметної області: дія – особа, споруда, механізм, які виконують дану дію.

Останній приклад свідчить також про можливість формування декількох термінів на базі і однієї й тієї ж ОО, яка виступає своєрідним мотиваційним центром, що веде до створення в терміносистемі, мотиваційних полів [9]. Репрезентовані ними парадигми зі спільною мотивуючою основою відображають внутрішню системність термінів і є результатом безперервності семантичного простору даної предметної області.

Найбільш типовими корелятами мотивуючої основи, яка несе функціональну ознаку, виступають суфікси – *-dor/-dora*, *-dero/-dera* – у ролі ОБ.

У структурному плані всі номінації даної групи співвідносяться з дієсловами, тобто представлені моделлю V+sf. Проте звернення до відповідних ономазіологічних структур показує, що мотивуюча такі терміни ОО може бути виражена як окремим дієсловом, так і словосполученням або цілим висловлюванням.

Кореляційний тип термінотворення (на базі одного слова) найчастіше має місце при формуванні спеціальних найменувань, функціональна ознака яких виражається дієсловом-терміном (воно, здебільшого, не потребує актуалізації: *coagular* – *coagulador*, *drenar* – *drenadora*), а також відіменним дієсловом з інкорпорованими семантичними компонентами об'єкту дії (*zanjar-zanjadora*, *muestrar-muestrador*, *surcar-surcador*). В зв'язку з останніми прикладами варто зауважити, що вираження тієї ж ОО словосполученням з експліцитно представленою ознакою характеру дії (*cavar zanjas*, *tomar muestras*, *abrir surcos*) сприяє формуванню складних найменувань: *cavazanjas*, *tomamuestras*, *abresurcos*.

При створенні суфіксальних термінів на синтаксичній основі частина семантичних компонентів мотивуючої структури залишається формально не вираженою в однослівній номінації, тобто присутня в ній імпліцитно. Це ха-

рактерно, насамперед, для найменувань, мотивуюча функціональна ознака яких виражена синтагмою із загальноживаного дієслова та іменника, уточнюючого (відносно даного термінополя) об'єкту направленість дієслівної семантики (*verter el agua*→*vertedero*, *aliviar la carga*→*aliviadero*).

Процеси, що відбуваються при цьому, часто характеризуються в лінгвістиці як "прирошення смислу". Але, розглядаючи акти термінотворення в ономаціологічному аспекті і признаючи формування ідеального змісту до термінотвірного процесу, більш доцільно, очевидно, говорити в даному випадку про неповне вираження ОО в словотвірній структурі терміна, тобто "про семантичну конденсацію, наслідком якої є асиметрія формальної і семантичної мотивацій" [10, С. 89].

Менш численну групу утворюють імена предметних понять, мотивуюча основа яких репрезентує ОО через вказівку на інший предмет – об'єкт певної дії: *arenero* – пісколовка, *agüera* – водовідвідна канава, *aguadera* – водопровідна станція, *tubero*, *cañero* – водопровідник. У термінах даного типу маніфестуються суттєві для термінополя імплікаційні зв'язки понять: споруда, пристрій і т.п. – об'єкт їх дії, особа – об'єкт її професійної діяльності.

Структура таких найменувань представлена моделлю N+sf, причому з іменною мотивуючою основою переважно корелює в ролі ОБ суфікс – *-ero/-era*.

Відсутність зв'язку зі спільнокореновими дієсловами підтверджується іншим лексичним значенням цих дієслів, так як *aguar* – це "розбавляти водою", *arenar* – "заповнювати піском".

Мотивуюча терміни цієї групи одиниця також виходить за межі одного слова, репрезентуючи ускладнену ознаку дії (дія і її об'єкт): *derivar el agua*, *captar la arena*, *trazar los tubos (caños)*. Неповна вираженість ОО у зв'язку з безпосередньою мотивованістю похідного терміна лише іменником, який фіксує у вихідному словосполученні об'єкту ознаку, також зумовлює асиметрію формальної і семантичної мотивацій суфіксальних утворень даного словотвірного типу.

Стосовно цього, цікаво зазначити, що для українських еквівалентів цих термінів подібна асиметрія не характерна, оскільки в них, поряд з ознакою "об'єкт дії", експліцитно представлена і сама дія. Це стало можливим завдяки створенню в українській мові для відповідних понять складних найменувань (пор. пісколовка, водопровідник, водовідвідна канава).

Номінація предметних понять третьої групи здійснюється за конструктивною ознакою, що співвідноситься в концептуальній структурі терміна з семою "елемент предмету", в результаті чого одночасно об'єктивується важливий для наукових понять тип імплікаційних зв'язків: частина – ціле наприклад: *tubo (caño)* (труба) → *tubería, cañería* (трубопровід), *tablestaca* (шпунт) → *tablestacado* (шпунтова стінка), *alcantarrilla* (каналізаційна труба) → *alcantarrillado* (система каналізації).

У структурній моделі, характерній для таких номінацій, у функції ОБ виступають суфікси – *-eria, -ado*.

Аналіз співвідношення ономазіологічної та словотвірної структур термінів цієї групи показує, що, на відміну від семантичної конденсації ОО в утвореннях попередніх груп, у похідних одиницях даного типу формально не вираженим залишається лише релятор ("складається із"). Це свідчить про меншу ступінь асиметричності між формальною та семантичною мотиваціями в таких термінах.

Типові кореляції базового і суфіксального терміноелементів, характерні для найменувань всіх типів, свідчать про те, що вибір суфікса визначається не тільки категорійною приналежністю наукового поняття, а й залежить від типу мотивуючої основи, яка репрезентує ОО.

Таким чином, ономазіологічний аналіз процесів суфіксального терміноутворення в сфері іспанської водногосподарської лексики показує, що суфіксація – це один із способів моделювання однослівних термінологічних одиниць на базі відповідних ономазіологічних структур. Останні формуються на основі стандартних для мови науки смислів, узагальнюючи певні ознаки та відношення понять, що входять у концептуальні структури термінів. Дані ознаки та відношення фіксуються попередньо у відповідному судженні і мають своє мовне вираження у вигляді слова, словосполучення або цілого висловлювання.

1. Calvo Ramos L. *Introduccion al studio del lenguaje administrativo*. – Madrid, 1980.
2. Кубрякова Е.С. Пути изучения формальных и содержательных характеристик производного слова // *Словообразование и номинативная деривация в славянских языках*. Тез. Докл. Респ. Конф. – Гродно, 1982, – ч.1.
3. Кокорев Б.С. *Проблемы научнотехнической терминологии в современном испанском языке*: автореф. канд. дис. – М., 1969.
4. Кривоносова Н.В. *Система испанской юридической терминологии*: автореф. канд. дис. – Киев, 1985.
5. Шишков В.В. *Специфика испанского терминообразования в области биохимии*: автореф. канд. дис. – Киев, 1988.
6. Laca V. *Probleme der semantischen Beschreibung denominaler Nomina agentis / Thübinger Beiträge zur Lingwistik*. – 1987. – Bd. 297.
7. Никитин М.В. *Лексическое значение слова / структура и комбинаторика*. – М., 1988.
8. Гак В.Г. *К типологии лингвистических номинаций / языковая номинация. Общие вопросы*. – М., 1977.
9. Berketowa L.V. *Motivationsfelder und systematische Lexikologie // Deutsch als Fremdsprache*. – Leipzig, 1983. – Jg. 24, Nr. 2.
10. Медведева Л.М. *Типы словообразовательной мотивации и семантика производного слова // Вопросы языкознания*. – М., 1989. – №1.

Рецензент: доцент Тимошук І.О. (НУВГП)